

Totems van Gaston Chaissac in het Kunstmuseum. | Foto: hndrk

Zielsverwant van CoBrA in het Kunstmuseum

De klare lijn van Gaston Chaissac

Gaston Chaissac is een grote onbekende in Nederland. Het Kunstmuseum brengt daar verandering in door deze eenzellige Fransman te presenteren als een zielsverwant van de CoBrA-schilders.

Door Hendrik van Leeuwen

De expositie over CoBrA en Chaissac in het Kunstmuseum begint met twee wandvullende foto's. Het is kort na de oorlog, de kleren zijn nog grof van snit en grauw van kleur, en toch hangt de magie van Parijs alweer in de lucht. Op een peperbus midden in de zaal ontbreken de gebruikelijke reclames, zodat alle aandacht uitgaat naar enkele uiterst bescheiden affiches die reppen van een expositie van ene Gaston Chaissac. Nooit van gehoord, zult u waarschijnlijk denken, maar in Frankrijk heeft hij de status van een 'artist's artist'. Kenners en kunstenaars wisten hem van meet af aan te waarderen.

Wat voor man was Gaston Chaissac (1910-1964)? Dat maakt het Kunstmuseum op fraaie wijze duidelijk met die twee foto's. Tegenover een kunstenaarsbende die zich vrolijk zwaaiend met schilderijen heeft verzameld op een Parijse stoep hangt de eenzame Chaissac die stilte zijn 'graffiti' aanbrengt in een openbaar toilet. Nu is het toilet een ideale plek als je een intieme boodschap wilt overbrengen – uit de Romeinse tijd zijn pregnante voorbeelden overgebleven – maar in de kunst met een grote K is het nog tientallen jaren wachten op Keith Haring en Banksy, die hun gedachtegoed bewust op clandestiene plekken gingen etaleren. Gaston Chaissac was er dus vroeg bij. Waarom hij zo'n rauwe en anonieme plek uitkoos om zich te uiten wordt helaas niet vermeld, maar zoiets doe je niet lukraak. Wat wilde hij met deze artistieke uitspraak?

Laten we de expositie maar gaan bekijken, misschien dient zich vanzelf een idee aan. Wat direct opvalt, is de inrichting met zwendende, zachtgele blokken op de muur. "Het geeft kleur aan de zaal en brengt na

alle coronatoestanden een zomers gevoel over," zegt Daniel Koep van het Kunstmuseum. Waarschijnlijk wilde men ook meer 'body' geven aan het kleine formaat van Chaissacs schilderijtjes. De keuze uit de CoBrA-collectie lijkt er eveneens op afgestemd; de grote joekels van Karel Appel en consorten ontbreken. De stijl van de Frans-

Zelfs in kwaadheid om het oorlogsgeweld schuilt een zekere schoonheid

man oogt primitief en fris van de lever, dezelfde indruk die de CoBrA-schilders ook wekken. En toch is er duidelijk verschil. Waar zit hem dat in?

Contourlijnen

Het duurt even voordat je het doorhebt, maar bij Gaston Chaissac wordt alles netjes op zijn plaats gehouden door zwarte contourlijnen. Liefhebbers van de cloisonné-techniek (elders in het gebouw wordt er een kleine tentoonstelling aan gewijd) zullen het principe meteen herkennen. Stripliefhebbers van de 'klare lijn' eveneens. Op basis van een lijntekening worden de vakjes ingekleurd. Heel aanschouwelijk is een fimpje waarin Chaissac in zijn arbeiderskloffie komt aanlopen,

Karel Appel, 'Kind IV', 1951. | Foto: hndrk

zich als een kat zo soepel neerzet in kleermakerszit en zich ver vooroverbuigt om een doorgaande lijn uit zijn tekenstift te laten vloeien. Opeens snap je dat ietwat aarzelende maar onophoudelijke lijnenspel. Het gaat bijna vanzelf. Zelfs de (echte) kat die boven op de tekening gaat zitten, vergroot het begrip. Geen enkele CoBrA-schilder verlaat zich op de klare lijn. Bij hem is de kwast koning, of liever: een rabauw! CoBrA (Copenhagen, Brussel, Amsterdam) wilde als groep een vuist maken, en het Kunstmuseum toont een rake keuze uit die korte periode (1947-1951) waar

de energie vanaf spat. Zelfs in kwaadheid om het ternauwernood overwonnen oorlogsgeweld schuilt een zekere schoonheid. Daarin schuilt meteen het grootste verschil met Chaissac. Zijn mensfiguurtjes worden veel te vaak bekroond met een smiley. Op een zeker moment kan dat gaan irriteren. Toch waren de CoBrA-kunstenaars naar verluidt zeer van hem gecharmeerd. Er zijn ook genoeg raakpunten. Opvallend is wel dat ze elkaar nooit in levenden lijve hebben ontmoet.

Gaston Chaissac stelde zich op als een buitenstaander. Hij voelde zich thuis in de dorps-

sfeer waarin hij was opgegroeid. Met zijn ziekelijke constitutie (tbc) werd hij flink verwend door zijn moeder, terwijl zijn vader, die schoenmaker was, een ambachtelijke interesse voedde. Dankzij de schilder Otto Freundlich, die in 1937 zijn natuurlijke tekentalent ontdekte, besloot hij kunstenaar te worden, met het museum als leraar. 'Ik ben geen autodidact,' beweerde hij zelfbewust, 'ik kon meteen al schilderen.'

Outsider

De befaamde Jean Dubuffet (die de cloisonné-stijl met hem gemeen heeft) wilde Chaissac tot 'outsider artist' bestempelen, maar ook in dat hokje wenste hij pertinent niet te passen. Hij was immers niet geestesziek, naïef of simpel, zoals de meeste outsiders. Eenmaal getrouwd, verhuisde hij mee met zijn vrouw, die als schooljuf aanstellingen kreeg in kleine gehuchten en zo de kost verdiende. Op de stadse plekken die er voor een kunstenaar toe deden, vertoende hij zich maar weinig. Niettemin correspondeerde hij intensief met talloze artistieke grootheden van zijn tijd. In zijn fijnbesnaarde brieven, gelardeerd met tekeningen, zette hij zijn ideënwereld uiteen. Misschien is een boek, waarin de samenhang van beeld en tekst goed uitkomt, wel de beste plek om te exposeren voor deze eenzellige kunstenaar. Bij CoBrA hoort hij niet, al zat hij er qua spontaniteit dichtbij.

Kunstmuseum Den Haag, CoBrA en Chaissac – Zielsverwanten, te zien tot en met 19 september. Meer informatie: www.kunstmuseum.nl